

Activiteitenaanbod voor ouderen met een migratieachtergrond in Harderwijk

EEN VERKENNEND ONDERZOEK

Movisie: kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Movisie is hét landelijk kennisinstituut voor een samenhangende aanpak van sociale vraagstukken. Samen met de praktijk ontwikkelen we kennis over wat echt goed werkt en passen we die kennis toe. De unieke rol van Movisie is het versnellen van leerprocessen. We zijn alleen tevreden als we een duurzame positieve verandering voor mensen in een kwetsbare positie realiseren.

Kijk voor meer informatie op www.movisie.nl

Colofon

Auteurs: Daphne van Eden, Sjaan Steinmetz, Els Hofman
Eindredactie: Sanne Meulman

April, 2023

© Movisie

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

In opdracht van de gemeente Harderwijk

gemeente harderwijk

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1 Bevindingen	6
1.1 Demografische cijfers	6
1.2 Huidig activiteitenaanbod voor ouderen in Harderwijk	13
1.3 Interviews met migrantenouderen	14
1.4 Interviews met sleutelpersonen	18
1.5 Gesprekken met professionals uit de praktijk	21
1.6 Opbrengsten werksessie met de werkgroep	23
2 Conclusies en aanbevelingen	24
2.1 Conclusies	24
2.2 Aanbevelingen	26
2.3 Aanknopingspunten voor vervolgstappen	28
Bijlage 1 – Vragenlijst ouderen	29
Bijlage 2 – Vragenlijst sleutelpersonen en professionals	31
Bijlage 3 – Opbrengsten werkgroep	33

Inleiding

AANLEIDING

Begin 2022 is er een werkgroep gestart vanuit de gemeente Harderwijk - in samenwerking met Movisie - met een verkennend onderzoek gericht op het huidige activiteitenaanbod voor ouderen met een migratieachtergrond, binnen gemeente Harderwijk. Het doel is om na te gaan in hoeverre het huidige activiteitenaanbod aansluit op de wensen en behoeften van ouderen met een migratieachtergrond en of aanvullend aanbod opgezet dient te worden.

De vragen die hierbij centraal staan zijn:

1. Sluit het huidige activiteitenaanbod voor ouderen in Harderwijk aan bij de wensen en behoeften van ouderen met een migratieachtergrond?
2. Waar moet het activiteitenaanbod voor ouderen met een migratieachtergrond in Harderwijk aan voldoen om laagdrempelig en aantrekkelijk te zijn?
3. Welke aanpassingen of uitbreidingen van het bestaande activiteitenaanbod zijn gewenst ten aanzien van ouderen met een migratieachtergrond?

De werkgroep bestaat uit Bianca Adam (Zorgdat), José den Heyer (adviseur Zorg en Welzijn, gemeente Harderwijk), Tulin Tarhan (sleutelpersoon), Greetje van Panhuis (Stichting Zorggroep Noordwest-Veluwe) en drie Movisie medewerkers; Els Hofman, Sjaan Steinmetz en Daphne van Eden.

Bianca Adam (Zorgdat): "Er mist diversiteit in de verschillende wijkhuizen, omdat ze zijn ingericht op de Nederlandse cultuur qua activiteiten, maaltijden, enzovoort. Ze zijn niet passend ingericht voor mensen met een andere achtergrond."

AANPAK

In de eerste fase van dit verkennend onderzoek hebben we met de werkgroep vastgesteld welke informatie we willen ophalen, wie daarvoor nodig zijn en hoe we de informatie verzamelen. Vervolgens zijn er twee vragenlijsten opgesteld (zie bijlage A en B); één gericht aan ouderen met een migratieachtergrond en één voor sleutelpersonen en sociaal professionals. De vragenlijst gericht aan ouderen is tevens vertaald naar het Turks, aangezien Harderwijk relatief veel ouderen met een Turkse migratieachtergrond kent. De vragen zijn zodanig opgesteld dat ze antwoord geven op de drie centrale vragen in dit verkennend onderzoek. Daarnaast is de vragenlijst laagdrempelig gemaakt door regelmatig meerdere antwoordopties te geven en het aantal vragen beperkt te houden.

Nadat de vragenlijsten waren opgesteld, is de werkgroep actief aan de slag gegaan met het ophalen van informatie bij ouderen met een migratieachtergrond. Er waren werkgroepleden aanwezig tijdens het Turks Cultureel Festijn (driedaags evenement eind mei) en Festival Kleurrijk Harderwijk (25 juni), waar zij 24 ouderen met een migratieachtergrond bereid hebben gevonden de vragenlijst in te vullen. Daarnaast is sleutelpersoon Tulin Tarhan samen met 17 deelnemers met een migratieachtergrond vanuit Zorgdat een ochtend op bezoek geweest bij zorgcentrum Weideheem.

In aanvulling op de vragenlijsten voor ouderen, zijn twee interviews gehouden met sleutelpersonen (Tulin Tarhan en imam Basol) en twee met professionals uit de praktijk (Greetje van Panhuis en Diana Godfried). Ook is in deze fase het huidige activiteitenaanbod voor ouderen met een migratieachtergrond in Harderwijk in kaart gebracht, samen met demografische cijfers.

In fase 2 zijn antwoorden op de vragenlijsten geturfd (meerkeuze opties) en de interviews tekstueel uitgewerkt. Alle bevindingen zijn naast elkaar gezet, gecategoriseerd op thema's (bijv. laagdrempeligheid en praktische invulling) en met elkaar vergeleken.

De ideeën, wensen en behoeften die het sterkst naar voren kwamen in de bevindingen hebben we vervolgens vertaald naar conclusies en concrete aanbevelingen. Het was hierbij helpend dat de inbreng van ouderen, sleutelpersonen en professionals vergelijkbaar van aard was en elkaar niet tegensprak. Integendeel, alle drie de invalshoeken waren juist aanvullend op elkaar.

1 Bevindingen

In dit hoofdstuk zetten we de bevindingen uit het verkennend onderzoek uiteen. De eerste paragraaf richt zich op demografische cijfers over de populatie van Harderwijk en het aantal ouderen met een migratieachtergrond. Vervolgens zoomen we in op het huidige activiteiten-aanbod in Harderwijk. Daarna volgen drie paragrafen gericht op de informatie die we hebben opgehaald via vragenlijsten en interviewgesprekken met sleutelpersonen en professionals.

1.1 DEMOGRAFISCHE CIJFERS

In deze paragraaf gaan we in op feiten en cijfers van Harderwijk ten aanzien van de bevolkingssamenstelling, culturele diversiteit, sociaaleconomische status, mantelzorg, eenzaamheid, dementie, gebruik van WMO-voorzieningen en de bevolkingsprognose.

Bevolkingssamenstelling

In de huidige bevolkingssamenstelling van Harderwijk heeft een kleine 20% een migratieachtergrond. Binnen deze groep is 1 op de 10 inwoners 65 jaar of ouder. Als we kijken naar de totale bevolking van Harderwijk is 1 op de 5 inwoners ouder dan 65 jaar. Van alle 65+ inwoners heeft 10,6% een migratieachtergrond. Waar dus in de totale bevolkingssamenstelling 20% van de inwoners een migratieachtergrond heeft is dit binnen de groep inwoners van 65+ 10%.

Tabel 1: Demografische kenmerken inwoners*

	Aantal inwoners	% v/h totaal aantal inwoners
Totaal aantal inwoners	48857	100%
Gender		
Man	24177	49,5
Vrouw	24680	50,5
Leeftijdsopbouw		
< 5 jaar	2639	5,4
5-10 jaar	2796	5,7
10-15 jaar	2989	6,1
15-20 jaar	3057	6,3
20-25 jaar	2745	5,6
25-45 jaar	12090	24,7
45-65 jaar	13200	27
65-75 jaar	5327	10,9
≥ 75 jaar	4014	8,2

*Bron: (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022)

Tabel 2: Demografische kenmerken inwoners met een migratieachtergrond*

	Aantal inwoners	% v/h totaal aantal inwoners
Totaalaantal inwoners met een migratie achtergrond	48857	100%
Gender		
Man	4897	50,9
Vrouw	4721	49.1
Leeftijdsoopbouw		
< 5 jaar	561	5.8
5-10 jaar	623	6.5
10-15 jaar	646	6,7
15-20 jaar	714	7.4
20-25 jaar	707	7.4
25-45 jaar	2946	30.6
45-65 jaar	2383	24.8
65-75 jaar	644	6.7
≥ 75 jaar	394	4.1

*Bron: (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022)

In de leeftijdsgroepen van 25-45 jaar en 45-65 jaar zien we een andere verhouding. Hierin heeft 24% en respectievelijk 18% een migratieachtergrond. Dit brengt de verwachting met zich mee dat de groep 65+ met een migratieachtergrond de komende jaren verhoudingsgewijs zal groeien. Aanvullende informatie over de bevolkingsprognose is te lezen in de volgende alinea.

Bevolkingsprognose

In tabel 3 zien we de landelijke prognose van ouderen in Nederland. Deze toont dat er in de komende 50 jaar een stijging zal zijn van het aantal 65-plussers. De verwachting is dat het percentage 65-plussers zal stijgen van 20% in 2022, naar 26,4% in 2070.

Naast het aantal 65-plussers zal het aantal 80-plussers in de toekomst ook toenemen. Naar verwachting is deze groep in 2050 2,5 keer zo groot. Hiermee zal ook de gemiddelde leeftijd stijgen. Dit verschijnsel heet ook wel 'dubbele vergrijzing'. De ouder wordende samenleving brengt veel vraagstukken met zich mee waarbij de druk op zorg één van de grootste is (RIVM, 2018).

Wanneer we specifiek naar de prognose van inwoners met een migratieachtergrond in Harderwijk kijken is hier een verdubbeling van deze groep te verwachten. In de groep inwoners tussen de 45 en 65 jaar heeft momenteel 18% een migratieachtergrond (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022).

Tabel 3: Prognose leeftijdsgroepen relatief % 65 jaar en ouder*

	2022	2030	2040	2050	2060	2070
Prognose % 65 jaar en ouder	20,0	22,7	25,0	24,6	25,1	26,4

*Bron: (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022)

Culturele diversiteit

De inwoners van Harderwijk met een migratieachtergrond kennen een grote diversiteit wat betreft herkomst. Het aantal inwoners met een Turkse of Marokkaanse herkomst is het grootst. Ook is er een relatief grote groep inwoners met Poolse, Duitse, Syrische en Indonesische herkomst. Wanneer we specifiek kijken naar de inwoners die 65+ zijn, gaat het vooral om de mensen met een Marokkaanse, Turkse en Nederlands-Indische herkomst die relatief veel vertegenwoordigd zijn.

Tabel 3: Culturele diversiteit inwoners migratieachtergrond*

	Aantal inwoners	Aantal 65+ inwoners	% v/h aantal 65+ inwoners
Inwoners 65+	9341	9341	100%
Inwoners met een migratieachtergrond	9618	10380	10.8%
Afghanistan	138	8	
België	129	24	
Duitsland	634	224	
Indonesië	911	287	
Irak	180	5	
Iran	237	15	
Marokko	1237	84	
Polen	619	18	
Suriname	254	31	
Syrië	429	7	
Turkije	2175	136	

Enkel de landen van herkomst waarvan minstens 100 inwoners zijn, zijn in deze tabel meegenomen.

*Bron: (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022).

Opleiding, inkomen, SES

De gezondheidsmonitor uit 2022 van de GGD in de gemeente Harderwijk geeft een indicatie van de gemiddelde sociaaleconomische status (hierna: SES) van inwoners. Hierin zien we dat inwoners met een migratieachtergrond (20% van de bevolking in Harderwijk) relatief gezien vaker een lage SES hebben dan inwoners zonder migratieachtergrond. Binnen de groep mensen met een lage SES heeft volgens de gezondheidsmonitor bijna 1 op de 4

een migratieachtergrond (23%). In de groep mensen met een midden/hoge SES is het relatieve aandeel van mensen met een migratieachtergrond 14%.

Tabel 4: Herkomst en sociaaleconomische status (SES)

	SES Laag	SES midden/hoog
Inwoner zonder migratieachtergrond	77%	87%
Inwoner met Westerse migratieachtergrond	4%	5%
Inwoner met niet-Westerse migratieachtergrond	19%	6%

*Bron: (GGD Noord- en Oost-Gelderland, 2021)

In Harderwijk zijn geen cijfers van opleidingsniveaus in relatie tot migratieachtergronden bekend. Als we kijken naar leeftijdsniveau heeft Harderwijk in vergelijking met landelijke cijfers relatief minder inwoners van 65+ jaar met een gemiddeld opleidingsniveau (23% in Harderwijk t.o.v. 30% landelijk) Dit vertaalt zich door naar zowel een groter percentage laag- als hoogopgeleide inwoners van 65+.

Tabel 5: Opleidingsniveau Harderwijk*

	% 65+ inwoners	% 18 tot 65 jaar inwoners
Laag	51	15
Middel	23	42
Hoog	25	42

*Bron: (GGD Noord- en Oost-Gelderland, 2021)

Tabel 6: Opleidingsniveau Nederland*

	% 65+ inwoners	% 18 tot 65 jaar inwoners	% 65+ migratieachtergrond	% 15 tot 65 migratieachtergrond
Laag	48	24	42	28
Middel	30	39	29	34
Hoog	20	36	24	34

*Bron: (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021)

Het gemiddeld inkomen per inwoner in Harderwijk is met € 26.600 iets lager dan het landelijk gemiddelde inkomen van €27.900. Het gemiddelde inkomen van een huishouden ligt in Harderwijk juist iets hoger dan het landelijk gemiddelde. Het percentage inwoners dat onder of rond sociaal minimum leeft in Harderwijk is ook iets lager dan het landelijk gemiddelde. Op gemeenteniveau is geen informatie beschikbaar over de gemiddelde inkomens van mensen met een migratieachtergrond. Als we hiervoor naar de landelijke cijfers kijken, zien we dat bijna 1 op de 5 mensen met een niet-westerse migratieachtergrond een laag inkomen heeft ten opzichte van 1 op de 20 mensen zonder migratieachtergrond (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023).

Tabel 7: Inkomen*

	Gemiddeld inkomen per inwoner	Gem. gestandaardiseerd inkomen van huishouden	Huishouden onder of rond sociaal minimum
Nederland	€27.900	€32.100	6,8%
Harderwijk	€26.600	€32.300	5,5%

*Bron: (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022)

Mantelzorg

Over mantelzorg in Harderwijk zijn de meest recente cijfers uit 2021 (GGD Noord- en Oost-Gelderland, 2021). Hierin is geen specificatie naar herkomst mogelijk, omdat niet etnisch wordt geregistreerd. Mantelzorg wordt door het CBS gedefinieerd als 'zorg die

iemand geeft aan een bekende uit zijn of haar omgeving, zoals een partner, kind of vriend, als deze persoon voor langere tijd ziek, hulpbehoevend of gehandicapt is'. Iemand is mantelzorger als de zorg al minimaal 3 maanden duurt, of zorg biedt voor minimaal 8 uur per week (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020).

Tabel 8: Mantelzorg geven*

	Man %	Vrouw %	18 – 64 jaar %	65-plus %	SES laag %	SES midden/hoog %	Harderwijk totaal 2020 %	Harderwijk totaal 2016 %
Heeft afgelopen jaar mantelzorg gegeven	17	22	19	21	19	20	19	27
Geeft nog steeds mantelzorg	13	15	13	15	13	14	14	18
Mantelzorger	12	14	13	14	12	13	13	17

*Bron: (GGD Noord- en Oost-Gelderland, 2021)

In de gemeente Harderwijk is 13% van de inwoners mantelzorger. Hier is een daling te zien sinds 2016, toen was 17% van de inwoners mantelzorger. Relatief lijkt dit gelijk onder de bevolking verdeeld. Bij specificering op geslacht, leeftijd en sociaaleconomische status blijft dit gemiddelde rond de 13% liggen (GGD Noord- en Oost-Gelderland, 2021). Er is geen goede vergelijking met het landelijk gemiddelde te maken omdat de laatste cijfers hiervan uit 2016 komen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020).

In Harderwijk ontvangen enkel 65-plussers mantelzorg. Verder ontvangen mensen met een lage SES respectievelijk vaker mantelzorg dan mensen met een midden of hoge SES. Hier zien we ook een daling in de mantelzorg die ontvangen wordt sinds 2016.

Tabel 9: Ontvangen mantelzorg*

	Man %	Vrouw %	18 – 64 jaar %	65-plus %	SES laag %	SES midden/hoog %	Totaal 2020 %	Totaal 2016 %
Heeft afgelopen jaar mantelzorg ontvangen	10	14	-	12	18	10	12	16

*Bron: (GGD Noord- en Oost-Gelderland, 2021)

Het aantal inwoners dat zegt zich tamelijk tot zwaar overbelast te voelen is in 2016 in de gemeente Harderwijk met 9,1% lager dan het landelijk gemiddelde van 14,2% (GGD Noord- en Oost-Gelderland, 2017).

Eenzaamheid

Uit de meest recente gezondheidsmonitor van de GGD in Harderwijk komt naar voren dat 48% van de 65-plussers matige (40%) tot zeer ernstige eenzaamheid ervaren. Vanuit het RIVM zijn cijfers bekend over de gehele bevolking van Harderwijk, welke vergelijkbaar zijn met de cijfers over heel Nederland (zie tabel).

Tabel 10: Eenzaamheid*

	% Harderwijk	% Nederland
Eenzaam	45,8	47
Ernstig/zeer ernstig eenzaam	10,4	11,2
Emotioneel eenzaam	27,6	28,9
Sociaal eenzaam	28,7	30

*Bron: (GGD'en/CBS/RIVM, 2020)

Dementie

De grootste risicofactor voor dementie is leeftijd en zodoende is deze ook in dit rapport opgenomen (Alzheimer Nederland, 2021). In 2020 zijn er 599 mensen in de gemeente Harderwijk met dementie, wat neerkomt op 2,4% van de bevolking daar (Kroes, 2021). Landelijk ligt dit gemiddelde op ruim 3% van de totale bevolking (Vektis Intelligence, 2020).

De kans op dementie neemt sterk toe met de leeftijd en het aantal mensen met dementie zal door de vergrijzing snel toenemen. In 2020 heeft ruim 8% van de mensen boven de 65 jaar in Nederland dementie (zo'n 267.000 mensen). Van de mensen boven de 80 jaar is dit ruim 25% (zo'n 206.000 mensen), naast ruim 40% van de mensen boven de 90 jaar (zo'n 60.000 mensen). De verwachting is dat er in 2040 in Nederland meer dan een half miljoen mensen met dementie leven (Alzheimer Nederland, 2021).

Dementie bij ouderen met een migratieachtergrond

Bij ouderen met een migratieachtergrond is dementie veelvoorkomend en zijn de omstandigheden vaak complex. In Nederland heeft 1 op de 10 mensen met dementie een migratieachtergrond. Ook stijgt het aantal mensen met een migratieachtergrond met dementie twee keer zo snel als bij mensen zonder migratieachtergrond. Mensen met een niet-Westerse migratieachtergrond zijn hierin het meest kwetsbaar. Deze groep blijkt drie tot vier keer zoveel kans op dementie te hebben (Zorg voor Beter, 2019); (UvA, 2016). De oorzaak hiervoor is een combinatie van factoren, waaronder de sociaaleconomische status en gezondheidsfactoren (van den Broeke, 2021).

Een aanvullende complexiteit bij deze groep ouderen is dat het vaak een relatief onbekend verschijnsel is. Dit kan ertoe leiden dat er niet op klachten geacteerd wordt. Daarbij heerst er in sommige culturen een taboe op dementi (Zorg voor Beter, 2019). Andersom worden

dementieklachten bij ouderen met een migratieachtergrond niet altijd herkend door huisartsen (Movisie, 2021).

Gebruik van WMO-voorzieningen

Het aantal inwoners met een migratieachtergrond in de gemeente Harderwijk, die op enige wijze gebruik maken van de WMO, is relatief gelijk aan inwoners zonder een migratieachtergrond (CBS). Dit zou een indicatie kunnen zijn dat deze inwoners op gelijke voet ondersteuning via de WMO weten te krijgen. Indien inwoners met een migratieachtergrond echt relatief vaker een lage SES en lagere gezondheid hebben, zou de verwachting zijn dat zij vaker aanspraak op de WMO doen. Vanwege gebrek aan open data op groepsniveau kan hier geen definitieve invulling van worden gegeven.

1.2 HUIDIG ACTIVITEITENAANBOD VOOR OUDEREN

Het huidige aanbod aan laagdrempelige (ontmoetings)activiteiten in Harderwijk, waar ouderen met een migratieachtergrond aan deel kunnen nemen, zetten we hieronder uiteen. Momenteel bestaat er wekelijks één activiteit specifiek gericht op ouderen met een migratieachtergrond. Daarnaast zijn er verschillende locaties die voor iedereen - jong en oud - toegankelijk zijn, waarbij ook specifieke activiteiten georganiseerd worden die gericht op ouderen zijn. Tenslotte kunnen ouderen met beginnende/lichte dementie en hun naasten terecht in een Odensehuis. Momenteel zijn ouderen met een migratieachtergrond nog beperkt vertegenwoordigd binnen het generieke activiteitenaanbod voor ouderen in Harderwijk, wat daarom ook aanleiding vormde voor dit verkennend onderzoek naar mogelijkheden voor vernieuwing.

Koffieochtend met Tulin Tarhan

- Wekelijkse koffieochtend voor oudere dames met verschillende culturele achtergronden.
- Elke vrijdagochtend van 10.00-12.00 uur in de Aanleg (wijkhuis)
- Gericht op ontmoeting en samenzijn

Wijkontmoetingscentrum De Aanleg

- Odensehuis op maandagmiddag 13.30-16.30 en donderdag 10.00-14.00 voor mensen met beginnende/lichte dementie (geen indicatie nodig) en naasten/mantelzorgers. Inloop voor ontmoeting, activiteiten, informatie. Georganiseerd vanuit Zorgdat. Website: [Odensehuis Harderwijk Hierden \(zorgdat.nl\)](http://OdensehuisHarderwijkHierden.zorgdat.nl)
- Huiskamer van de Buurt: elke donderdag ontmoeting, activiteiten. Iedereen welkom, niet specifiek ouderen.
- Meer Bewegen Voor Ouderen (MBVO); beweeglessen voor ouderen
- Website: [Wijkontmoetingscentra Harderwijk en Hierden - Zorgdat](http://WijkontmoetingscentraHarderwijkenHierden-Zorgdat)

MFC De Roef (wijk Stadswijden)

- Iedereen welkom, niet specifiek ouderen
- Buurtkamer, ontmoetingscentrum, activiteiten
- Beweegtuin, voor iedereen toegankelijk
- Senior Fit op dinsdag 16.30-17.30 en woensdag 16.00-17.00 in sporthal Stadsweiden
- Website: [MFC Harderwijk](#)

MFC De Kiekmure

- Iedereen welkom, niet specifiek ouderen
- Ontmoetingscentrum, activiteiten
- Website: [MFC Harderwijk](#)

Wijkcentrum De Bogen

- Ontmoetingscentrum, activiteiten
- Op donderdag zijn vrijwilligers van Seniorenweb Harderwijk aanwezig voor ondersteuning digitale vaardigheden
- Website: [De Bogen – bruisend hart van de wijk Drielanden](#)

Zin in Harderwijk – Leger des Heils

- Iedereen welkom, niet specifiek ouderen
- Buurtcentrum, kledingswinkel, huiskamer en geloofsfamilie
- Website: [Zin in Harderwijk Leger des Heils](#)

Het Onderonsje (Hierden):

- Wijkontmoetingscentrum in Hierden
- Ouderen komen hier op donderdag samen
- Koffie, kletsen, spelletjes, activiteiten
- Website: [Wijkontmoetingscentra Harderwijk en Hierden - Zorgdat](#)

1.3 INTERVIEWS MET MIGRANTENOUDEREN

In totaal hebben 24 ouderen met een migratieachtergrond in Harderwijk een vragenlijst ingevuld. Een deel deed dit tijdens het Turks Cultureel Festijn eind mei en een deel tijdens Festival Kleurrijk Harderwijk op 25 juni. Een deel van de respondenten heeft bij sommige vragen meerdere antwoorden aangekruist. Dit verklaart waarom er op sommige vragen méér dan 24 antwoorden zijn gegeven.

Achtergrond

Het merendeel van de respondenten is vrouw (62,5%), afkomstig uit Turkije (71%) en in de leeftijdscategorie (60-70%). De meeste respondenten kunnen matig Nederlands spreken (58%) of lezen (42%). Vrijwel alle respondenten kunnen daarentegen de eigen moe-

dertaal spreken (23 van de 24) en het merendeel kan hierin ook lezen (20 van de 24).

	Aantal	Percentage
Respondenten		
Totaal	24	100%
Geslacht		
Mannen	9	37,5% *
Vrouwen	15	62,5%
Leeftijd		
60-70	20	83%
70-80	4	17%
Geboorteland		
Turkije	17	71%
Suriname	3	12,5%
Syrië	2	8%
Afghanistan	1	4%
Iran	1	4%
Niveau Nederlands spreken		
Goed	6	25%
Matig	14	58%
Niet	4	17%
Niveau Nederlands lezen		
Goed	7	29%
Matig	10	42%
Niet	7	29%

Bevindingen

De dag doorbrengen

Om uit te kunnen maken welke aanvullingen op het huidige activiteiten aanbod gewenst zijn, is het allereerst van belang te weten hoe de respondenten hun dag het liefst willen doorbrengen. In totaal zijn 31 antwoorden gegeven op deze vraag, waarbij 'ontmoeting (middels koffiedrinken)' het vaakst wordt genoemd (9 keer). Ook 'de Koran lezen met anderen' en 'wandelen' zijn meermaals genoemd.

Hoe zou u graag uw dag (met anderen) willen doorbrengen?

Activiteit	Aantal keren gekozen
Sporten	1
Eten koken	1
Bloemschikken	1
Taal leren	2
Ontmoeten (koffiedrinken)	9
Koran lezen met anderen	4
Wandelen	3
Tuinieren	2
Sjoelen, dammen	1
Bezig zijn met nieuws over wat in NL gebeurd	1
Natuurfilms kijken	1
Luisterprogramma's luisteren	1
Op pad met anderen	2
Chatten	1

Naast de vraag hoe iemand tegenwoordig de dag graag doorbrengt, werd gevraagd wat respondenten vroeger in het land van herkomst graag deden. De volgende activiteiten werden genoemd: samen zijn, sporten, lezen, breien/haken, domino, uitgaan, fietsen, zwemmen.

Drempelverlagend

Wanneer het type activiteit is gekozen, kunnen verschillende factoren invloed hebben op de ervaren mate van laagdrempeligheid van de activiteit. Onze respondenten ervaren het met name als drempelverlagend wanneer de activiteit in de eigen wijk wordt georganiseerd (16 keer genoemd, 70%). Ook de aanwezigheid van een vrijwilliger met dezelfde afkomst maakt het voor sommigen prettiger om naar de activiteit te komen (6 keer genoemd, 26%).

Wat heeft u nodig om makkelijker naar een activiteit te komen?

Factor	Aantal keren gekozen
Er is een vrijwilliger aanwezig met dezelfde afkomst	6 (26%)
De activiteit vindt plaats in de eigen wijk	16 (70%)
Deelnemers kunnen worden opgehaald en thuisgebracht	1 (4%)
Een zoon/dochter (of anders) kan de eerste keer meekomen	2 (8%)

Praktisch

Wanneer we kijken naar de praktische kant van een te organiseren activiteit, geeft het merendeel van de respondenten de middag aan als voorkeursdagdeel (17 van de 37 antwoorden, 46%). Ook de ochtend is populair: 13 respondenten hebben (onder meer) deze optie gekozen, te weten 35% van de antwoorden. De avond werd slechts 7 keer aangekruist, wat neerkomt op 19% van de antwoorden.

Gedurende welk dagdeel zou de activiteit moeten plaatsvinden?

Voorkeursdagdeel	Aantal keren gekozen
Ochtend	13 (35%)
Middag	17 (46%)
Avond	7 (19%)

Verschillende religies en/of culturen samen?

Het overgrote merendeel van de respondenten zegt het géén probleem te vinden wanneer er ook ouderen met een andere religie of achtergrond aanwezig zijn bij een activiteit (20 van de 24, 83%). 2 respondenten geven aan liever een activiteit te ondernemen met ouderen die eenzelfde culturele achtergrond hebben (beide respondenten zijn van Turkse afkomst en in de categorie 60-70 jaar). Ook hebben 2 respondenten geen antwoord gegeven op deze vraag.

Bereiken van migrantenouderen

Bij het organiseren van een lokale activiteit, is het van belang inzicht te hebben in de manieren waarop de doelgroep op de hoogte gebracht kan worden van de activiteit. We vroegen daarom de respondenten hoe zij bereikt kunnen worden. In totaal zijn hierop 46 antwoorden gegeven, aangezien sommige respondenten méér dan één optie hebben ingevuld. Het merendeel geeft aan dat zij het beste bereikt kunnen worden via de moskee (15 keer) of via de kinderen (11 keer). Ook de krant, sociale media, websites en de supermarkt werden aangekruist. Opvallend is dat geen enkele respondent de huisarts noemt als manier om bereikt te worden met activiteitenaanbod. We geven de resultaten op deze vraag hieronder schematisch weer:

'Hoe zouden wij u kunnen bereiken voor een activiteit die wordt georganiseerd?'

Manier/middel om te bereiken	Aantal keren gekozen
Moskee	15 (33%)
Wijkontmoetingscentrum	5 (11%)
Huisarts	0
Supermarkt	3 (6%)
Website gemeente	1 (2%)
Website Zorgdat	4 (9%)
Via de kinderen	11 (24%)
Bibliotheek	0
Thuiszorg	2 (4%)
Krant / sociale media	5 (11%)

1.4 INTERVIEWS MET SLEUTELPERSONEN

Om een beter beeld te krijgen van de leefwereld en behoeftes van de doelgroep, hebben we naast ouderen met een migratieachtergrond ook twee actieve sleutelpersonen geïnterviewd. Zij hebben zelf een migratieachtergrond en staan direct in verbinding met ouderen met een migratieachtergrond. We spraken met imam Abdulkadir Basol van de plaatselijke moskee en met sleutelpersonen van Turkse afkomst Tulin Tarhan en de heer Emin.

Tulin Tarhan

Tarhan is als medewerker van Zorgdat actief in Harderwijk met de organisatie van activiteiten voor mensen met een migratieachtergrond. Ze is zelf van Turkse afkomst en heeft een groot netwerk in Harderwijk. Als sleutelfiguur heeft zij een goed beeld van wat er speelt.

Passend aanbod

Elke vrijdag komt een groep vrouwen met diverse achtergronden samen, onder begeleiding van Tarhan. Een greep uit de culturen die samenkomen geeft de breedte weer: Turks, Marokkaans, Pakistaans, Armeens, Syrisch en Irakees. De vrouwen in de groep vinden het zelf lastig om sociaal contact te maken en aansluiting te vinden. Via verschillende instanties worden zij aan Tarhan gekoppeld. Omdat het een interculturele groep is worden de activiteiten hier ook op afgesteld. Waar Tarhan in een overwegend Turkse groep vaak samen de Koran leest, past dat in deze setting niet. Nu gaan ze samen breien en haken, eten of bijvoorbeeld over hun culturen uitwisselen. Het geeft de vrouwen een plek waar ze gehoord worden.

Vóór de coronacrisis had Tarhan een ruimte in de Turkse moskee waar ze ook voor mannen activiteiten organiseerde. Tussen de gebedstijden door kwam een groep van ongeveer zestien mannen samen. Ze begonnen altijd met een vast ritueel van koffie- en theedrinken, iets lekkers eten en een stukje Koran lezen. Hierna deden ze een activiteit die telkens

wisselde. Dit kon gericht zijn op vermaak, zoals spelletjes spelen of samen kunst maken. De activiteiten hadden ook vaak een informatieve insteek, zoals meekijken met de financiën. Tarhan nodigde ook vaak organisaties uit om iets te vertellen, bijvoorbeeld over dementie of gezondheid. Door de coronasituatie was de ruimte niet langer beschikbaar en hiermee is de groep en haar activiteiten ook gestopt.

Wensen en behoeften

Onder zowel de mannen als vrouwen ziet Tarhan veel behoefte aan informatie over de eigen gezondheid en activiteiten die gericht zijn op gezondheid, zoals bijvoorbeeld het laten testen van de bloeddruk. Bij vrouwen vertaalt dit zich ook door naar activiteiten waarin er samen gesport kan worden. In zowel de Turkse mannen- als vrouwengroepen is het samen lezen van de Koran een wens. Het liefst zijn de activiteiten in de eigen wijk, zodat de oudere deze zo veel mogelijk zelfstandig kan bereiken. Tarhan ziet daarnaast in de vrouwengroep ook veel enthousiasme voor uitjes, mits hierbij het vervoer geregeld is.

Voorwaarden

Om de activiteiten toegankelijk te maken voor de ouderen met een migratieachtergrond geeft Tarhan een aantal voorwaarden:

- De activiteit moet plaatsvinden op een rustige plek. Het café van de moskee is bijvoorbeeld snel luid, druk en met veel jongeren.
- Een gemengde groep met diverse culturele achtergronden kan bestaan, maar beperkt de opties voor activiteiten. Hierbij kan bijvoorbeeld niet de Koran samen gelezen worden.
- De activiteiten bij voorkeur voor mannen en vrouwen apart organiseren. Bij informatieve bijeenkomsten (bijv. over gezondheid) kunnen mannen en vrouwen gezamenlijk deelnemen.
- Het moet een vrijblijvend aanbod zijn waar mensen niet direct aan vastzitten. Ook kan ergens voor intekenen angst of spanning met zich meebrengen.
- De doelgroep hecht waarde aan gratis koffie en thee. Mensen zijn wel bereid zelf iets mee te nemen (bijvoorbeeld wat lekkers).
- Een aanbod in de eigen wijk is belangrijk, zodat dit zelfstandig bereikbaar is.
- Een vrijwilliger van dezelfde afkomst is handig, maar niet noodzakelijk. Bij specifieke groepen is dit wel nodig, bijvoorbeeld bij mensen die 70+ en analfabeet zijn.
- Voor Turkse vrouwen is de ochtend een goede tijd terwijl Turkse mannen juist goed in de middag naar activiteiten gaan. Beide groepen kunnen niet in het weekend, dan zijn deze ouderen vaak met hun kinderen
- Veel Islamitische ouderen willen het gebed niet missen. Er dient dus gelegenheid te zijn om een kleedje neer te leggen (richting Mekka) en in een rustige omgeving te kunnen bidden. Hiervoor is niet noodzakelijk een aparte ruimte nodig. De exacte tijden wisselen gedurende het jaar.
- Een plek om te wassen. Om de mogelijkheid tot bidden te faciliteren is een lage wastafel gewenst, waarin voeten gewassen kunnen worden. Soms worden alleen gezicht en handen gewassen, bijvoorbeeld in het geval van steunkousen.

Bereiken van ouderen

Om de ouderen met een migratieachtergrond bewust en bekend te maken van het aanbod geeft Tarhan verschillende opties. De groep ouderen die niet digitaal is en nog niet naar activiteiten toekomt kan volgens haar het beste actief en persoonlijk thuis benaderd worden. Hier kunnen flyers ook ondersteunen maar voor de groep die niet of slecht kan lezen zouden bijvoorbeeld sleutelfiguren een rol kunnen spelen. Verder kan de doelgroep bereikt worden via de kinderen of via de moskee. Voor de digitaal vaardige ouderen is er ook een whatsappgroep van de moskee waarin berichten gedeeld worden.

Imam Abdulkadir Basol

Een tweede sleutelpersoon waarmee gesproken is, is Abdulkadir Basol, de imam van de Turkse moskee in Harderwijk. Dit gesprek is door Tarhan in het Turks gevoerd en aan Movisie teruggekoppeld.

Aanbod ouderen

Vóór corona was er meer aanbod voor de ouderen vanuit de moskee. Dat aanbod is (nog) niet teruggekomen. Wel spreekt de imam de ouderen die de moskee bezoeken tussen de gebedstijden door en wordt er één keer per week na gebedstijd soep gegeten met ouderen en jongeren samen. Hiervoor wordt de middagdienst ingekort en is er uitleg over de Koran. Daarnaast komen de mannen die kunnen lezen graag in de bibliotheek van de moskee. Ook is er het plan een terugkerende themiddag te organiseren.

Wensen en behoeften

De imam merkt dat er veel behoefte is aan contact en het uitwisselen van ervaringen. De mannelijke bezoekers van de moskee laten hem vaak foto's zien van hun vroegere leven, bijvoorbeeld op het gebied van werk. Ze vragen de imam ook geregeld of hij bij hen op bezoek wil komen. Voor deze groep mannen fungeert hij als luisterend oor en hij gaat apart met ze zitten als hun iets dwarszit. Onderling ziet hij in deze groep mannen de behoefte om samen te gaan wandelen, de krant en boeken te lezen en samen thee te drinken. Spelletjes spelen kan ook als activiteit, maar enkel zonder winst oogmerk. Bij de vrouwen ziet de imam met name interesse in herinneringen ophalen over culturele dingen van vroeger en samen gaan sporten. Ook gaan zij vaak bij elkaar op bezoek als iemand in de gemeenschap ziek is. Daarnaast noemt hij interesses als tuinieren en puzzelen.

Voorwaarden

Als belangrijkste voorwaarden voor activiteiten noemt de imam dat deze laagdrempelig en vrijblijvend zijn. Ook is het volgens hem belangrijk dat de focus op ontmoeting ligt en dat er gratis koffie en thee is.

Bereiken

De Turkse ouderen zijn onder andere via de imam zelf te bereiken. Hij kan ze zelf hierop aanspreken of informatie in de whatsappgroep delen. Ook kunnen posters in de moskee worden opgehangen. Voor ouderen die zelf niet naar de moskee gaan kunnen hun kinderen ingezet worden om via hen de ouders te bereiken.

Emin

De heer Emin, van Turkse afkomst, is nauw betrokken bij de Turkse en Marokkaanse moskee, mede-oprichter van Stichting Bevordering Betrokkenheid Harderwijk (SBBH) en heeft zijn eigen Stichting Vooruitzicht. Hij staat in Harderwijk met name in contact met ouderen van Turkse en Marokkaanse afkomst. Volgens hem doen deze ouderen nu niet of nauwelijks mee aan sociale activiteiten in de eigen buurt. 'De ouderen zeggen dat ze geen behoefte hebben, maar willen eigenlijk wel. Als je doorvraagt komen ze met belemmeringen, angst, de drempel is te hoog, ze zeggen geen geld te hebben en kennen geen mensen die meedoen.' Emin noemt een aantal voorwaarden om de activiteit toegankelijk te maken voor ouderen met een migratieachtergrond:

- Gratis koffie en thee: 'Als zij moeten betalen voor koffie en thee, dan komen ze niet'
- Aanwezigheid van een vrijwilliger/gastvrouw die de eigen taal spreekt
- Mogelijkheden voor vervoer
- Er moet ruimte zijn voor religie, waaronder een ruimte waar men zich kan wassen
- Activiteiten voor mannen en vrouwen gescheiden
- voedsel dient halal te zijn. Hieraan zou volgens Emin voldaan kunnen worden door vrouwen zelf geld mee te geven om voor halal voedsel te zorgen.

Naast bovenstaande voorwaarden, ziet Emin graag dat de mogelijkheid wordt gebo-

den desgewenst (de eerste keer) een zoon of dochter mee te kunnen nemen naar de activiteit. De daadwerkelijke opkomst hangt volgens Emin sterk samen met communicatie over het doel van de activiteit. 'Als het doel niet duidelijk is, zullen ze wantrouwend blijven, want dan weten ze niet wat er van hen verwacht wordt. Ga daarom persoonlijk met uitleg naar de mensen toe, blijf hen 'overdreven' uitnodigen en blijf herhalen.' Het persoonlijk thuis bezoeken is volgens hem dan ook de beste manier om de ouderen te bereiken. Emin geeft tenslotte aan dat sommige ouderen mogelijk 'sociaal wenselijke' antwoorden geven op de vraag of ze het wel of niet een probleem vinden om met ouderen van andere culturele achtergronden gezamenlijk aan een activiteit deel te nemen. Het kan voor hem voor sommigen lastig zijn om 'echt te zeggen wat ze willen'.

1.5 GESPREKKEN MET PROFESSIONALS UIT DE PRAKTIJK

In aanvulling op de interviews met ouderen met een migratieachtergrond en sleutelpersonen, gingen we in gesprek met twee professionals uit de praktijk: Diana Godfried en Greetje Panhuis. De belangrijkste uitkomsten beschrijven we hieronder.

Bilan Coaching & Training

Diana Godfried is eigenaar van Bilan Coaching & Training, van waaruit zij voor verschillende gemeenten (waaronder Harderwijk) training en advies geeft gericht op culturele diversiteit. Zo heeft zij voor het platform Krachtig Kleurrijk Harderwijk een opdracht uitgevoerd waarbij zij werkgevers en andere organisaties trainde om meer te verbinden met mensen met een migratieachtergrond en cultuursensitief te werken.

Laagdrempelig

Om een activiteit laagdrempelig te maken voor ouderen met een migratieachtergrond zijn volgens Godfried met name de volgende factoren belangrijk:

- De activiteit vindt plaats in de eigen wijk
- Een zoon/dochter (of ander) kan de eerste keer meekomen
- Aanwezigheid van een vrijwilliger met dezelfde culturele achtergrond kan een meerwaarde zijn
- Er wordt cultuursensitief met de deelnemer gecommuniceerd

Daarnaast worden factoren besproken die ertoe kunnen leiden dat iemand níet naar de activiteit wil komen. Godfried noemt de angst voor het onbekende en het niet weten wat je te wachten staat. Ook praktische zaken, zoals het thuis niet op tijd klaar zijn met wasen, eten, enzovoort, speelt volgens haar een rol.

Praktische voorwaarden

Qua dagdeel zou volgens Godfried de ochtend of de middag het meest geschikt zijn voor een activiteit. Ze noemt daarnaast het belang bij ouderen om oog te hebben voor het kunnen uitvoeren van gewoonten zoals deze zijn aangeleerd. Denk bijvoorbeeld aan tanden poetsen na het eten.

Bereiken van ouderen

Ouderen met een migratieachtergrond bereiken begint volgens Godfried met het 'kennen' van de doelgroep (om wie gaat het, welke achtergronden, waar bevinden zij zich, de grote diversiteit, etc.). Evenals 'de schil' aan betrokkenen eromheen (naasten, mantelzorgers, thuiszorgmedewerkers, of andere professionals en vrijwilligers). Wat haar betreft is het dan ook van groot belang je goed in te leven in de leefwereld van de mensen die je wilt bereiken.

Diana Godfried (Bilan Coaching & Training): 'Het referentiekader van degene die de boodschap wil zenden, wijkt vaak af van het referentiekader van de ontvanger. Het kan zijn dat de ontvanger analfabeet is en dus de tekst niet kan lezen, of dat een televisiereclame niet aankomt omdat iemand geen Nederlandse televisie kijkt.'

Naast het actief bereiken van ouderen en hun netwerk, zullen ouderen en naasten ook elkáár bereiken met informatieaanbod. Volgens Godfried wordt veel informatie via mond-tot-mond reclame verspreid, met daarbij soms ook foutieve informatie. 'Wanneer we dit echter inzetten om de juiste informatie te verspreiden, is dat de sleutel', stelt Godfried.

Samenwerking tussen betrokken partijen

Godfried ziet graag actieve samenwerking tussen betrokken professionals en vrijwilligers, zodat zij elkaar ook op de hoogte kunnen brengen van het activiteiten aanbod. 'Hoe meer je met elkaar samenwerkt, hoe meer je op de hoogte blijft van elkaar. Denk bijvoorbeeld aan een maatschappelijk werker die thuiskomt bij een oudere die je wilt bereiken; dat vraagt om een goed geolied ambassadeursnetwerk, zodat diegene informatie over jouw aanbod kan delen', aldus Godfried.

Greetje van Panhuis, zorgcentrum Weideheem

In mei 2022 ging sleutelpersoon Tulin Tarhan samen met een groep van 17 ouderen en mantelzorgers vanuit Zorgdat op bezoek bij het Zorgcentrum Weideheem. De diverse groep bestond uit ouderen van Turkse, Marokkaanse, Syrische, Armeense, Palestijnse en Irakese achtergrond. Een aantal werd vergezeld door hun kind (soms mantelzorgers). De groep werd ontvangen door Greetje van Panhuis, die werkzaam is bij zorgcentrum Weideheem en betrokken bij dagbestedingsactiviteiten.

Het verloop

Nadat de koffie werd geschonken ontstond er al gauw een ontspannen sfeer. Culturele gebruiken, bijv. rondom het uitdelen van lekkernijen, kwamen op vrolijke wijze ter sprake. Een groepje Turkse vrouwen sloot aan bij een gezelschapsspel dat werd gespeeld.

Wat viel op?

Het viel van Panhuis op dat deelnemers zich erg nieuwsgierig opstelden en veel vragen hadden over het zorgcentrum en de activiteiten. Voor velen was het onbekend dat men ook voor alléén dagbesteding in het zorgcentrum terecht kan, (dus zonder er te wonen) en dat hiervoor vervoer om te halen en brengen kan worden georganiseerd. Er werden praktische

vragen aan het personeel gesteld, evenals vragen aan andere bezoekers over hun ervaringen.

Het aanbod is volgens van Panhuis niet alleen onbekend bij de ouderen met een migratieachtergrond, maar ook bij hun naasten/mantelzorgers. Volgens haar geven mantelzorgers echter wél aan behoefte te hebben aan passende ondersteuning, omdat de zorg voor hen soms ook te veel wordt.

Hoe wordt het aanbod laagdrempelig?

Net als beschreven onder 1.4 (interviews met sleutelpersonen) noemt van Panhuis het belang van een ruimte om te kunnen bidden en het rekening houden met bidtijden in de tijdsplanning van activiteiten. Ook stelt zij dat eventueel eten halal dient te zijn. Ondanks behoefte en interesse vanuit de ouderen zelf, blijft er volgens van Panhuis toch een initiële drempel bestaan. Zij is daarom van mening dat opbouwen in kleine stapjes belangrijk is om te wennen aan deelname aan activiteiten. Ook dienen volgens haar mantelzorgers goed meegenomen te worden in de informatieverstrekking.

1.6 OPBRENGSTEN WERKSESSIE MET DE WERKGROEP

Op 14 december 2022 kwamen de Harderwijkse werkgroep en Movisie bijeen in Harderwijk voor een werksessie, waarin werd voortgebouwd op de resultaten. Aan de hand van 6 subthema's, bespraken we de belangrijkste bevindingen en ideeën. De volgende subthema's vormden hierbij de leidraad:

- 1) Bereiken van ouderen
- 2) Ontmoetingsactiviteiten
- 3) Laagdrempelig maken
- 4) Praktische invulling
- 5) Aandacht voor dementie
- 6) Aandacht voor mantelzorgers

Vervolgens heeft de werkgroep belangrijke actiepunten gekoppeld aan elk thema. De belangrijkste bevindingen zijn meegenomen in de conclusies en aanbevelingen van dit rapport. De volledige uitwerking van de bevindingen en actiepunten is terug te vinden in bijlage 3.

2 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk presenteren we de conclusies op de drie hoofdvragen en de daaraan gekoppelde aanbevelingen. We sluiten af met een paragraaf over vervolgstappen, aangezien dit rapport handvatten biedt voor een plan van aanpak om te komen tot vernieuwing van het huidige activiteiten aanbod.

2.1 CONCLUSIES

Van de 24 ouderen die een vragenlijst hebben ingevuld, is het merendeel van Turkse afkomst (71%) en spreekt meer dan de helft matig Nederlands (58%) of zelfs geen/nauwelijks Nederlands (17%). Voor conclusies over het huidige aanbod in relatie tot het gewenste aanbod grijpen we terug op de 3 kernvragen van dit verkennende onderzoek:

1. Sluit het huidige activiteiten aanbod voor ouderen in Harderwijk aan bij de wensen en behoeften van ouderen met een migratieachtergrond?
2. Waar moet het activiteiten aanbod voor ouderen met een migratieachtergrond in Harderwijk aan voldoen om laagdrempelig en aantrekkelijk te zijn?
3. Welke aanpassingen of uitbreidingen van het bestaande activiteiten aanbod zijn gewenst ten aanzien van ouderen met een migratieachtergrond?

1. Sluit het huidige activiteiten aanbod voor ouderen in Harderwijk aan bij de wensen en behoeften van ouderen met een migratieachtergrond?

In Harderwijk bestaat momenteel één initiatief dat specifiek gericht is op ouderen met een migratieachtergrond. Dit betreft een wekelijkse koffieochtend waar vrouwelijke ouderen met diverse migratieachtergronden elkaar ontmoeten.

Naast het specifieke aanbod, kent Harderwijk verschillende ontmoetingscentra waar ouderen met een migratieachtergrond laagdrempelig terecht kunnen. Het is echter bekend dat deze ouderen nog weinig in beeld komen bij deze centra, wat tevens aanleiding vormde voor dit verkennend onderzoek. We constateren dat het activiteiten aanbod aanwezig is, maar dat er nog stappen gezet kunnen worden in het bereiken van ouderen met een migratieachtergrond en het laten aansluiten van het aanbod bij de wensen en behoeften van deze ouderen. Concrete acties die kunnen worden genomen om het aanbod meer bekend en laagdrempelig te maken, staan beschreven in de aanbevelingen.

2. Waar moet het activiteiten aanbod voor ouderen met een migratieachtergrond in Harderwijk aan voldoen om laagdrempelig en aantrekkelijk te zijn?

Diverse voorwaarden waar activiteiten aanbod aan zou moeten voldoen kwamen naar voren uit de vragenlijsten en interviews. De grootste prioriteit lijkt te liggen in het aanwe-

zig zijn van activiteiten aanbod in de eigen wijk. Daarna volgen de voorkeur voor aanwezigheid van een vrijwilliger met de eigen culturele achtergrond en vrijblijvende deelname. De meeste activiteiten dienen voor mannen en vrouwen apart te worden aangeboden, zodat het voor mensen van alle culturele achtergronden comfortabel is om deel te nemen. We verwijzen naar de aanbevelingen hieronder voor een overzicht van voorwaarden en hieraan gekoppelde acties.

3. Welke aanpassingen of uitbreidingen van het bestaande activiteiten aanbod zijn gewenst ten aanzien van ouderen met een migratieachtergrond?

In Harderwijk bestaat een divers aanbod aan ontmoetingsactiviteiten (zie hoofdstuk 1.2), welke voor alle ouderen in Harderwijk toegankelijk zijn. In aanloop naar deze verkenning werd echter geconstateerd dat het aanbod nog beperkt wordt bezocht door ouderen met een migratieachtergrond. Dit komt enerzijds voort uit onbekendheid met het aanbod en anderzijds door het ervaren van een drempel uit angst voor het onbekende.

In aanvulling op bovenstaande voorwaarden voor laagdrempelig en aantrekkelijk aanbod (zie punt 2), kunnen praktische aanpassingen worden gedaan in het bestaande aanbod. Deze betreffen onder meer het faciliteren van een rustige bidruimte, een wasruimte, halal voedsel (indien van toepassing) en sfeeraankleding met cultuurspecifieke elementen. Deze en andere aanpassingen zijn verwerkt in onze aanbevelingen (hoofdstuk 3.2.). Naast aanpassing en uitbreiding van het bestaande aanbod, kan nog veel winst worden behaald door te investeren in het bereiken van ouderen en hun kinderen. Concrete acties die kunnen bijdragen aan bekendheid zijn eveneens te vinden in de aanbevelingen.

2.2 AANBEVELINGEN

Hieronder beschrijven we onze aanbevelingen ten aanzien van de organisatie van activiteiten voor ouderen met een migratieachtergrond in Harderwijk. We starten met aanbevelingen voor het bereiken van ouderen en naasten (1), gevolgd door aanbevelingen over de praktische invulling (2) en voorwaarden.

1) Bereiken van ouderen en naasten

- Inleven in leefwereld – Denk vanuit het referentiekader en de leefwereld van de mensen die je wilt bereiken en hun omgeving (naasten, mantelzorgers, betrokken professionals). Weet goed op welke locatie(s) en op welke wijze informatie over het activiteiten aanbod aan hen kan worden overgebracht.
- Via de kinderen – Leg contact met de kinderen van ouderen met een migratieachtergrond en houd hen op de hoogte van lokaal activiteiten aanbod. Dit kan ook via scholen, aangezien de kinderen van ouderen vaak zelf ouder zijn en voor hun kind op ouderavonden e.d. verschijnen.
- Via de moskee – Maak gebruik van de moskee als belangrijke vindplaats van (Islamitische) ouderen met een migratieachtergrond en hun kinderen. Betrek daarbij actief de imam en maak van zijn contact met de gemeenschap gebruik door via hem het activiteiten aanbod bekend te laten worden. Hij kan vervolgens aan

geïnteresseerden een flyer uitdelen met de praktische informatie. Ook bestaat er een whatsappgroep vanuit de moskee waar digitaal vaardige ouderen aan deelnemen. Deze groep kan ook worden ingezet om informatie te delen en te verspreiden.

- Informatieflyers – Ontwikkel een flyer met alle praktische informatie, bij voorkeur ook vertaald naar het Turks en Arabisch, en verspreid deze in overleg herhaaldelijk bij winkels (algemeen en/of cultuurspecifiek), de apotheek, huisartsenpraktijk, de moskee, wijkcentra of andere plekken. Mogelijk kan de flyer ook direct aan huis door de brievenbus worden gedaan.
- Promotiekkanalen – Maak gebruik van diverse kanalen ter promotie, in aanvulling op het verspreiden van informatieflyers. Denk hierbij aan Harderwijkse Zaken, de Harderwijker Courant en sociale media (dit laatste gericht op de kinderen)
- Evenementen – Wees zoveel mogelijk aanwezig op Harderwijkse evenementen ter promotie van activiteiten. Dit bij voorkeur met een vaste vertegenwoordiging, zodat men een ‘vast gezicht’ op evenementen wordt. Op evenementen worden zowel ouderen als ‘kinderen van’ bereikt.
- Persoonlijke benadering – Overweeg de inzet van sleutelpersonen om ouderen persoonlijk thuis te bezoeken en hen te informeren over het activiteiten aanbod en de waarde hiervan.
- Samenwerking – Faciliteer netwerkversterking tussen professionals en vrijwilligers die betrokken zijn bij ouderen. Informatie delen over activiteiten aanbod is effectiever wanneer organisatoren en mogelijke doorverwijzers elkaar kennen. Een mogelijkheid is het gebruik van een whatsappgroep, waarin flyers en andere informatie kan worden gedeeld (houd daarbij wel rekening met AVG-wetgeving).
- Welzijn op recept (WOR)– De huisarts is een belangrijke plek waar ouderen met

een migratieachtergrond komen. Deze kan bijdragen aan bekendheid van het activiteitenaanbod en 'Welzijn op Recept' inzetten.

- Zorg dat duidelijk wordt overgebracht wat het doel is van de activiteit, zodat ouderen weten wat ze kunnen verwachten en ook wat van hen wordt verwacht.

2) Praktische invulling: locatie, tijd, inrichting

- Wijkniveau - Organiseer de activiteit op wijkniveau. Zorg dat ouderen in hun eigen wijk kunnen deelnemen aan activiteiten. Dit vraagt mogelijk om uitbreiding van het huidige locatieaanbod.
- Neutraal terrein - maak gebruik van locaties die 'neutraal terrein' zijn, dus niet verbonden aan een specifieke religie of culturele achtergrond.
- Gastvrije ontvangst – Bied koffie en thee gratis aan. Koekjes zijn welkom, maar ouderen met een migratieachtergrond zullen ook regelmatig zelf eigen lekkernijen meebrengen (en goed voorbeeld doet volgen). Houd er rekening mee dat eventueel voedsel halal is (dit speelt met name in het geval van vleeswaren en gebruik van gelatine).
- Herkenbare aankleding - Zorg voor sfeerelementen (accessoires e.d.) in het interieur die associaties met verschillende culturen oproepen en herkenbaar zijn voor de ouderen. Dit kan bijdragen aan een vertrouwd en welkom gevoel.
- Ruimte om te bidden – Zorg dat Islamitische ouderen ruimte krijgen om een gebedskleed neer te leggen en in rust te kunnen bidden. Ook een ruimte waar ouderen zich vóór het gebed kunnen wassen, bij voorkeur met een lage wastafel voor de voeten, is aan te raden. Indien niet mogelijk, dan kunnen ouderen er ook voor kiezen alleen voor of na gebedstijden aanwezig te zijn. Stem in dat geval groepsactiviteiten af op gebedstijden, zodat de oudere deze niet hoeft te missen.
- Mannen versus vrouwen – Organiseer de meeste ontmoetings- en groepsactiviteiten (zoals samen wandelen of sporten) voor mannen en vrouwen gescheiden. Informatieve bijeenkomsten, bijv. over gezondheid, kunnen wel gezamenlijk plaatsvinden. Een gastspreker kan dus één keer spreken voor mannen en vrouwen tezamen.
- Culturen en religies – Activiteiten kunnen plaatsvinden met ouderen van verschillende culturele en religieuze achtergronden tezamen. Houd hierbij wel rekening met het soort activiteiten. De meeste activiteiten kunnen plenair plaatsvinden (wel mannen en vrouwen gescheiden), maar cultuur- of religie specifieke activiteiten (zoals het lezen van de Koran) kunnen ook voor een groepje apart worden gefaciliteerd.
- Dagdeel – Organiseer de activiteit bij voorkeur in de ochtend voor vrouwen en in de middag voor mannen. Alleen de ochtend (en mannen en vrouwen in een aparte ruimte) of alleen de middag (idem) is een eveneens mogelijk.

3) Voorwaarden toegankelijkheid

- Iemand meenemen - Bied de mogelijkheid om een zoon, dochter of iemand anders de eerste keer/keren mee te laten komen.
- Vrijwilligers - Bekijk de mogelijkheden voor inzet van een vrijwilliger met dezelfde culturele afkomst als de ouderen die je wilt aantrekken. Dit kunnen ook meerdere vrijwilligers zijn met verschillende afkomsten.
- Cultuursensitief – Zorg altijd dat cultuursensitief wordt gecommuniceerd richting ouderen die deelnemen aan de activiteit.
- Vrijblijvend – Maak de activiteit vrijblijvend, dat wil zeggen met de mogelijkheid tot in- en uitlopen en geen intekenlijst.

4) Inhoudelijke invulling activiteiten

- Ontmoeting – Houd bij de organisatie van activiteiten voor ogen dat de behoefte aan ontmoeting voorop staat. Faciliteer daarom dat mannen en vrouwen gescheiden van elkaar (aparte ruimte of op andere tijdstippen) samen koffie kunnen drinken en elkaar kunnen leren kennen. Denk hierbij ook aan samen spelletjes doen, de Koran lezen (groepjes islamitische ouderen bij elkaar, mannen en vrouwen gescheiden) en breien of haken (vrouwen).
- Zet kunst, muziek en spellen in als middel om met elkaar uit te wisselen over cultuur en culturele geschiedenis. Een 'herinneringskoffer' kan ook een goed middel zijn om ouderen te laten vertellen over de eigen cultuur en herinneringen.
- Beweging en buitenactiviteiten – Organiseer actieve activiteiten (mannen en vrouwen gescheiden), zoals samen wandelen en sporten. Denk ook aan buitenactiviteiten, zoals gezamenlijk tuinieren.
- Informatieve bijeenkomsten – Organiseer informatieve bijeenkomsten over bijv. gezonde leefstijl, mentaal fit blijven en dementie. Hiervoor kunnen gastsprekers worden uitgenodigd, die aan mannen en vrouwen tezamen voorlichting kunnen geven. Wanneer er daarbij sprake is van gezondheid gerelateerde activiteiten, zoals het meten van de bloeddruk, is scheiden van mannen en vrouwen aan de orde.
- Uitstapjes – Organiseer, indien tijd en budget dit toelaten, zo nu en dan uitstapjes, waarbij het vervoer geregeld is. Met name vrouwen hebben hun enthousiasme hierover kenbaar gemaakt.

2.3 AANKNOPINGSPUNTEN VOOR VERVOLGSTAPPEN

De conclusies en aanbevelingen uit dit rapport geven voldoende aanknopingspunten voor vervolgstappen. Daarmee dient dit rapport als basis waarmee een actieplan opgesteld kan worden met concrete acties, taakverdeling en tijdsplanning. Het actieplan vormt de leidraad voor vernieuwing van het activiteitenaanbod, met als doel dat ouderen met een migratieachtergrond in toenemende mate het Harderwijkse aanbod weten te vinden en hier gebruik van maken.

BIJLAGE 1

Vragenlijst ouderen

De vragenlijst bestaat uit open vragen en vragen met vakjes die aangekruist kunnen worden. Er mogen meerdere antwoorden aangekruist worden.

1. Bent u een:

- Man
- Vrouw

2. Bent u tussen de:

- 60-70 jaar
- 70-80 jaar
- 80-90 jaar
- Ouder

3. In welk land bent u geboren

4. Hoe zouden wij u kunnen bereiken voor een activiteit die georganiseerd wordt:

- Moskee
- Wijkontmoetingscentrum
- Huisarts
- Supermarkt
- Website gemeente
- Website Zorgdat
- Via de kinderen
- Bibliotheek
- Thuiszorg
- Krant / social media
-

5. Wat heeft u nodig om makkelijker naar een activiteit te komen:

- Er is een vrijwilliger aanwezig met dezelfde afkomst als u.
- De activiteit is in mijn eigen wijk.
- Ik word opgehaald en thuisgebracht.
- Ik neem de eerste keer mijn zoon / dochter mee.

6. In welk dagdeel mag van u de activiteit plaatsvinden:
- ochtend
 - middag
 - avond
7. Wat vond u vroeger in uw land van herkomst fijn om te doen, waar werd u blij van?
8. Hoe zou u graag uw dag willen doorbrengen:
9. Kunt u de Nederlandse taal spreken:
- niet
 - matig
 - goed
10. Kunt u in uw eigen moedertaal spreken:
- niet
 - matig
 - goed
11. Kunt u de Nederlandse taal lezen:
- niet
 - matig
 - goed
12. Kunt u in uw eigen moedertaal lezen:
- niet
 - matig
 - goed
13. Zou u willen deelnemen aan een activiteit waar ook mensen bij zijn met een andere achtergrond of religie? Licht toe:

Tenslotte, mogen wij eventueel telefonisch contact met u opnemen voor aanvullende vragen? Zo ja, telefoonnummer:

Hartelijk dank voor het invullen van deze vragenlijst!

BIJLAGE 2

Vragenlijst sleutelpersonen en professionals

1. Bij welke organisatie bent u (als sleutelpersoon) betrokken?
2. Wat is uw afkomst?
3. Welke afkomst hebben de meeste ouderen die u spreekt?
4. Doen ouderen die u spreekt mee aan sociale activiteiten in de wijk?
Zo ja, welke activiteiten?
Zijn dit activiteiten waar ouderen met verschillende culturele achtergronden gemengd aanwezig zijn?
5. Zouden volgens u de ouderen die u spreekt behoefte hebben om deel te nemen aan sociale activiteiten voor ouderen? Waarom wel/niet?
6. Wat zijn volgens u voorwaarden waar activiteiten aan moeten voldoen om het aantrekkelijk te maken voor de ouderen die u spreekt? Wat zijn do's en don'ts?
7. Zouden volgens u alle activiteiten gemengd aangeboden kunnen worden of zouden er activiteiten voor mannen en voor vrouwen apart moeten bestaan?
8. Hoe kan een activiteit laagdrempelig gemaakt worden voor ouderen met een migratieachtergrond?
 - Er is een vrijwilliger aanwezig met dezelfde afkomst
 - De activiteit is in de eigen wijk
 - Een zoon/ dochter kan de eerste keer (keren) meekomen
 - De oudere wordt opgehaald en thuisgebracht.
 - Er zijn andere ouderen aanwezig die dezelfde moedertaal spreken
 - Anders, namelijk: ...
9. Wat kunnen redenen zijn voor ouderenmigranten om niet naar een activiteit te willen komen?
10. Aan wat voor activiteiten denkt u?

11. Welk dagdeel zou de activiteit moeten plaatsvinden? 's Ochtends, 's middags of 's avonds? Waarom?
12. Wat zijn volgens u belangrijke factoren om rekening mee te houden? (denk aan: bidtijden, eetgewoonten, etc.)
13. Hoe zouden ouderenmigranten kunnen worden bereikt met activiteitenaanbod? Kies één of meerdere antwoorden:
- Via de moskee en/of imam
 - Wijkontmoetingscentrum
 - Huisarts
 - Supermarkt / voedselbank
 - Website gemeente
 - Website Zorgdat
 - Via de kinderen
 - Bibliotheek
 - Thuiszorg
 - Maatschappelijk werk
 - Krant / social media
 - Anders: namelijk.....
14. Tenslotte, wil u aanvullend nog iets kwijt?

BIJLAGE 3

Opbrengsten werkgroep

Op 14 december 2022 kwamen de Harderwijkse werkgroep en Movisie bijeen in Harderwijk voor een werksessie. Hierin werd een vertaalslag gemaakt van opgehaalde bevindingen naar mogelijke acties. Hieronder vindt u een overzicht van de opbrengsten van de werksessie, ingedeeld in zes sub thema's.

1) Het bereiken van ouderen

Uit onze resultaten komt naar voren dat ouderen met een migratieachtergrond in Harderwijk het beste bereikt kunnen worden via:

- *De moskee* – informatie verstrekken in de moskee over de activiteit(en) (in het geval van Islamitische ouderen)
- *De kinderen van de ouderen* - Het actief betrekken van de kinderen van ouderen bij activiteiten aanbod is cruciaal. Verstrek de informatie actief en sta open voor 'kinderen' (zelf al volwassen) die meer informatie willen krijgen. Activiteitsaanbod kan tevens via scholen bekend raken door in contact te komen met ouders die zélf kind zijn van een oudere met een migratieachtergrond

In aanvulling op bovenstaande twee punten, zijn ook andere manieren van bekendheid vergroten van belang:

- *Evenementen* - aanwezigheid op Harderwijkse evenementen ter promotie van activiteiten. Hiermee worden zowel ouderen als 'de kinderen van' bereikt
- *Promotie* – promotie via diverse kanalen, waaronder Harderwijkse Zaken, de Harderwijker Courant en sociale media (dit laatste gericht op de kinderen)
- *Welzijn op recept* – de huisarts is een belangrijke plek waar ouderen met een migratieachtergrond komen. Deze kan bijdragen aan bekendheid en 'Welzijn op recept' inzetten

Voorstel voor hieraan gekoppelde acties:

Informatiekaart - Een informatiekaart (of brochure) ontwikkelen voor de kinderen. De kaart verschaft informatie over het activiteiten aanbod, praktische invulling en biedt inzicht in wat deelname oplevert voor zowel de oudere zelf als de mantelzorg

Flyer – Een flyer ontwikkelen (per activiteit of voor meerdere activiteiten tezamen) waarin alle praktische informatie over de activiteit in één oogopslag zichtbaar is. Verspreid deze in overleg herhaaldelijk bij Turkse winkels, de apotheek, de huisartsenpraktijk, de moskee, wijkcentra, et cetera. Overweeg om de flyer in meerdere talen op te stellen

2) Ontmoetingsactiviteiten

We stellen vast dat ouderen met een migratieachtergrond met name behoefte hebben aan activiteiten gericht op ontmoeting. Hieraan kan gehoor worden gegeven door te voorzien in een locatie waar ouderen geheel laagdrempelig samen koffie kunnen drinken en tijd doorbrengen, maar kan ook gericht worden ingevuld. Onder de werkgroepleden kwamen onderstaande ideeën voor gerichte invulling als meest favoriet naar voren:

- *Gezond leven* – Het gesprek over gezondheid faciliteren en informatievoorziening hierover bieden, bijvoorbeeld door een gastspreker uit te nodigen. Deze kan vertellen en in gesprek gaan over gezonde voedingskeuzes en fysiek en mentaal fit blijven
- *Tuinieren* – Samen naar buiten gaan en aan de slag met tuinieren en groenten verbouwen
- *Sport en beweging* – Samen in beweging, bijvoorbeeld een wandeling maken, en tegelijkertijd elkaar leren kennen
- *Herinneringskoffer* – Herinneringskoffers maken voor verschillende culturele achtergronden. Aan de hand hiervan kunnen ouderen vertellen over de eigen cultuur en herinneringen aan vroeger
- *Cultuur* - Kunst, muziek en spellen inzetten als middel om ouderen mee te laten nemen in de eigen en elkaars cultuur en culturele geschiedenis

3) Laagdrempelig maken

- *Vervoer* - Mogelijkheden bieden voor vervoer van en naar activiteiten
- *Vaste vrijwilliger* - Een vaste vrijwilliger inzetten die een bekend/vertrouwd gezicht wordt en die eveneens extern present is (op evenementen e.d.)
- *Sfeerelementen* – De locatie kan inclusiever worden gemaakt door sfeerelementen aan te brengen, bijvoorbeeld Oosterse/Arabische versieringen en accessoires die herkenbaar zijn en iemand zich thuis laten voelen

Bovenstaande drie punten worden door de werkgroepleden als meest belangrijk gezien om de activiteit laagdrempelig te maken. In aanvulling hierop werden nog meer ideeën genoemd:

- *Gastvrijheid* - aanbieden van gratis koffie en thee
- *Aparte activiteit* - een geheel aparte activiteit voor ouderen met een migratieachtergrond opstarten, indien aansluiting bij reguliere activiteiten uitblijft
- *Vrijblijvend* - de activiteit vrijblijvend maken, bijvoorbeeld een open inloop
- *Meerdere locaties* - het uitbreiden van locatieaanbod (waardoor meer ouderen toegang hebben tot activiteiten dicht bij huis)
- *Cultuursensitief* – het trainen van medewerkers (betaalde krachten en vrijwilligers) om cultuursensitief te werken

4) Praktische invulling

- *Wasritueel* – het rekening houden met wasrituelen (i.v.m. het gebed). Dit kan door faciliteren voor een wasruimte voor voeten, of door in de planning van activiteiten rekening te houden met tijden van bidden (zodat iemand thuis kan bidden vooraf of na afloop van een activiteit).
- *Locatie* – de activiteit laten plaatsvinden op ‘neutraal terrein’, dat wil zeggen een locatie die niet is gebonden aan een specifieke religie of cultuur (zoals de Turkse moskee)
- *Mannen en vrouwen* – naast gemengd activiteitenaanbod, ook zorgen voor aanbod voor mannen en vrouwen apart

5) Aandacht voor dementie

- *Informatievoorziening* - informatie bieden over het herkennen van dementie, de gevolgen en mogelijkheden voor praktische hulp.
- *Lotgenotencontact* - organiseren of faciliteren van lotgenotencontact, zodat ouderen met (beginnende) dementie en naasten met elkaar in contact kunnen komen.

6) Aandacht voor de mantelzorgers

- *Contact met elkaar* – mogelijk kan naast activiteiten-aanbod voor ouderen óók contact tussen mantelzorgers (vaak de kinderen) worden georganiseerd of gefaciliteerd. Zij kunnen behoefte hebben aan het uitwisselen van ervaringen en adviezen.
- *Voorlichting en kosten/baten afwegen* – het is van belang dat mantelzorgers voorlichting krijgen over dementie, de gevolgen en waarom het belangrijk is de oudere zo veel mogelijk zelf te laten doen. Ook stelt de werkgroep dat kinderen van ouderen met een migratieachtergrond zich bezwaard kunnen voelen om hun moeder of vader naar een dagbestedingsactiviteit te sturen. Dit kan voor hen voelen als ‘de handen ervan aftrekken’ of onzekerheid geven over wat anderen hierover zullen denken. Dit geldt met name in culturen waar het gewoonte is dat kinderen hun ouders op latere leeftijd in huis nemen en de zorg volledig op zich nemen. Daarnaast kunnen financiële argumenten wegen t.a.v. eventuele gevolgen voor het persoonsgebonden budget (PGB). Het is dus belangrijk om mantelzorgers niet alleen voor te lichten over wat het activiteiten-aanbod hen als mantelzorger oplevert, maar ook wat het de oudere zelf oplevert om deel te nemen aan collectieve ontmoetingsactiviteiten. Het ontlasten van de mantelzorger dat hiermee gepaard gaat, kan er op zijn beurt weer voor zorgen dat de mantelzorger de intensieve zorg langer volhoudt.

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken